

**AN ASSESSMENT OF INTERTEXTUALITY
IDENTITY OF LEYLA AND MAJNUN
CONCERNING A TRANSLATED ARTICLE ABOUT
ARAGON LE FOU D'ELSA (ELSA'S MAJNUN)**

**Aragon'un Le Fou D'Elsa'sı (Elsa'nın Mecnun'u) Üzerine Yazılan
Bir Makale Çevirisi Bağlamında Leyla ve Mecnun'un
Metinlerarası Kimliğine Dair Bir Değerlendirme**

Derya ADALAR SUBAŞI¹

Abstract

Layla and Majnun is a universal story which attracted the attention of readers from all walks for centuries. It has been an inspiration to many writers. At every turn it has been trying to revive in various fields of theater, cinema etc. and also in every artistic areas. In accordance with this inspiration in various versions of the story began to be seen in Turkish and world literature, so the story has gained an intertextual dimension. This love story attracting the attention of readers for centuries will be presented accompanied by a sample article translated by me from Arabic. So that it will be discussed and re-discussed how texts, events, historical personalities from east to west, past to present has changed, In this context, it will be evaluated how to re-emerge originally Arabic Literature love story Leyla and Majnun story with French Aragon's Elsa's Majnun in Andalus. The article is beginning with an introduction which telling the story of Leyla and Majnun in Arabic Literature. It continues with a translation of an article that relates to Arabic and Persian origin story which handled by Aragon. In this translated article, the work of Aragon from Elsa's Majnun historical, religious, mystical and the love story of the main issues are considered in the context of space. After the translation, an evaluation will be presented about the study of Aragon and Arabic origin story of Layla and Majnun and the Turkish translation of that study. This article is an example of intertextuality's intercultural and interlanguage appearance in literature.

Keywords: *Intertextuality, Literary Space, Leyla and Majnun.*

Özet

Leyla ile Mecnun hikâyesi yüzyıllar boyunca her kesimden okuyucunun ilgisini çekmiş evrensel bir hikâyedir. Çeşitli alanlarda her fırsatta gerek tiyatro, gerek sinema v.b. sanatsal alanlarda canlandırılmaya çalışılmış, pek çok edebiyatçıya da esin kaynağı olmuştur. Bu esinlenme doğrultusunda hikâyenin değişik versiyonları Türk ve dünya edebiyatlarında görülmeye başlamış böylece hikâye metinler arası bir boyut kazanmıştır. Yüzyıllardır okuyucunun ilgisini çeken bu aşk hikâyesi çalışmada Arapçadan tercüme ettiğimiz örnek bir makale çevirisi eşliğinde sunulacaktır. Böylece metinlerin, olayların, tarihsel kişiliklerin doğudan batıya, geçmişten günümüze nasıl değiştiği ve yeniden ele alındığı okuyucunun gözleri önüne serilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda yapılacak olan değerlendirmeye Arap Edebiyatı menşeli Leyla ile Mecnun adlı aşk öyküsünün Fransız Aragon'un Elsa'nın Mecnun'u adlı eseriyle Endülüs'te nasıl yeniden ortaya çıktığı görülecektir. Makale Arap edebiyatındaki Leyla ile Mecnun hikâyesini anlatan bir girişle başlamaktadır. Hikâyenin Aragon tarafından ele alınışını, Arap ve İran edebiyatı kaynaklı hikâyeye ilişkilendiren bir makale çevirisi ile devam etmektedir. Makalede Aragon'un Elsa'nın Mecnun'u adlı eseri tarihsel, dini, tasavvufi ve hikâyenin asıl konusu olan aşk uzamı bağlamında değerlendirilmektedir. Çeviri'de Aragon'un Elsa'ya olan aşkıdan çok Endülüs'e, Endülüs medeniyetine olan aşkına yer verilmektedir. Bahsedilen bu çeviri sunulmadan önce okuyucuyu konuya hazırlamak adına giriş bölümünde Arap edebiyatı kökenli Leyla ve Mecnun hikâyesi ve Aragon'un eseri hakkındaki genel bilgilere yer verilmektedir. Çevirinin ardından makale üzerine metinler arası bir değerlendirme sunulacaktır. Makale metinler arasılığın edebiyattaki, kültürlerarasılık ve dillerarasılık bağlamındaki görünümüne bir örnek teşkil etmektedir.

Anahtar Sözcükler: *Metinlerarasılık, Edebî Uzam, Leyla ile Mecnun.*

¹ Yrd. Doç. Dr. Ankara Üniversitesi, e-posta: adalar@ankara.edu.tr

Giriş

Arap edebiyatındaki hikâyeye göre Kays ve Leyla kabilelerinin hayvanlarını otlatırken birbirlerini severler, yaşlarının büyümesi ve aşklarının meydana çıkması üzerine Leyla çadırda alıkonur ve Kays'a gösterilmez. Böylece Kays'da aşkın ilk ıstırapı başlar. Leyla'nın babası Kays'ı istese de aşk sebebi ile dillere düştüğünden veya kızlarını rezil ettiğinden teklif reddedilir ve Leyla bir başkasına nişanlanır. Mecnun bu durumun ardından aklını iyice kaybeder. O sırada kendisini görüp muradına erdirmek isteyen Mervan b. el-Hakam'ın vergi memuru Ömer b. Abdurrahman ile yerine tayin edilen Navfal b. Musâbık'ın teşebbüsleri boşa gider. Mecnun'un babası dua ile iyi olacağını ümit ederek onun Mekke ve Medine'ye götürse de Mecnun aşkının artması için dua eder ve çöllere kaçarak vahşi hayvanlarla birlikte yaşamaya başlar. Mecnun'un Leyla'ya benzettiği Ceylan'ı avcılardan koruması gibi vakalar bu sırada olmuştur. Sonunda Leyla Mecnun'u sevdiğinden aşk acısı içinde ölür, Mecnun'da ona ağıtlar söyleyerek ve aşkının acılarını terennüm ederek çöllerde dolaşır ve bir gün ölüsü bulunur (Ateş 1944: 50).

Bu hikâye bağlamında Kays b. Mülevvah (el-Mecnun) hakkındaki rivayetler incelendiğinde bunların ihtilaflarla dolu olduğu görülmektedir. Mecnun'un isminin, nesebinin ve kabilesinin tayini konusu da dâhil olmak üzere hayatının diğer safhalarına ait kısımlarda daha karışık bir hâl almaktadır. Rivayetlerin bu kadar ihtilaflı hatta zıt bir durum arz etmesi bazı kaynakların ileri sürdüğü gibi Mecnun'un yaşamamış, ilham edilmiş bir şahıs olmasına bağlanmaktadır. Yahut da bir kısım kaynakların kabul ettiği gibi onun tarihî bir şahsiyet olduğu düşünülürse bu tezatların sebebi olarak Arap edebiyatının ilk dönemine (Cahiliye ve İslam) ait bilgilerin VIII. yüzyılın sonlarına kadar eleştiri zihniyetinden uzak râvilerin şifahi rivayetleriyle intikal etmiş olması gösterilebilir (İnalçık 1967:1). Bazı kaynaklarda da Leyla Kays'ın amcasının kızı olarak gösterilir (Levend 1959:1).

Kaynaklardaki en sağlam rivayetlere göre Mecnun VIII. yüzyılın ikinci yarısında yaşamıştır. Mecnun'un tarihî bir şahsiyet olup olmadığı meselesini inceleyen Arap edebiyatı uzmanları kesin bir sonuca varamamışlardır. Bunun üzerinde bilhassa modern eleştirmen Taha Hüseyin durmaktadır. Kendisi, hakkında gerçekleşmesi imkânsız rivayetlerin bulunması yönünden onu tarihî bir şahsiyet olarak görmemiş bunu da şu örneği vererek göstermişti. Leyla'nın babası kız hakkında şiir yazdığı için Mecnun'un kızını ziyaret etmesini yasaklar. Aynı sebeple evlenme talebini de reddeder. Onun Leylayla görüşmekteki ısrarı üzerine Mecnun'u halifeye şikâyet eder. Halife valisi yoluyla ona ve ailesine bu türlü hareketlere devam ettiği takdirde kendisinin ölümle cezalandırılacağını bildirir. Taha Hüseyin, sırf sevdiği kıza şiir söylemesinden dolayı Mecnun'un ölümle cezalandırılmasının nasıl mümkün olduğunu söyler ve şöyle ekler:

-Bir halife bütün devlet işlerini bırakıp böyle bir mesele ile ilgilenmeye nasıl vakit bulabilir.

Ancak şairlerin kadınlar için gazel söylemesinin halk ve halife tarafından iyi karşılanmadığı kaynaklarda söylenmektedir. Agâni'de "Bir kimse nişanlanmadan evvel bir kız hakkında şiir söylerse o kıza evlenmekten men edilirdi" denmektedir. (XX:181).

Kabile hayatı hususiyet ve geleneklerine bağlı bedevi halk için bunun mühim bir olay kabul edilmesi doğaldır. Mesela Halife Hz. Ömer kadınlar hakkında şiir söyleyen şaire dayak cezası verirdi. Taha Hüseyin'in bunları bilmiyormuş gibi Mecnun'un mevcut olmadığı kanaatine varması kanımca da yanlıştır. Mecnun tarihî bir şahsiyet olsa bile

topluma mal olmuş bir şair olduğu için hakkındaki en eski ve müspet kayıtları âdeta imkânsız hâle gelmiştir. Kaynaklar onun gerçekten aklını kaybetmiş olmayıp Leyla'nın aşkı sebebiyle melankoliye (الوثة) tutulmuş olduğundan ona bu lakabın verilmiş olduğunu açıklarlar (İnalcık 1967:2).

Kays hakkındaki kaynaklara gelince

-Kitâbu'z-Zehrâ/İbn Dâvud el-İsfehânî (öl. 255/868) : Bu eser Mecnun'a atfedilmiş şiirlerden bazılarını içeren en eski kaynaktır.

-Kitâbu's-Şi'r ve's-Şu'ara, Muslim b. Kuteybe (öl. 276/889) : Bu eser bir antoloji ve şairler biyografisi niteliğindedir. Kendisinden sonraki eserlerde tesadüf edilen mübalağalı rivayetleri içine almaması ve Mecnun'la ilgili rivayetler arasında en güvenilir görünen ikisini bize ulaştıran en eski kaynaktır.

-Kitâbu'l-Egânî, Ebu'l-Ferec-el-İsfehânî (öl.356/967) : Bu eserde bizzat Mecnun için yazılmış hâlen kayıp bulunan eserlerdeki bilgileri nakletmektedir.

-Meşâri'l-Uşşâk, Ca'fer b. El-Sarrâc (öl.500/1106): Bu eserde ravilere istinaden muhtelif aşk hikâyeleri toplanmıştır. Burada Kays hakkında da değerli bilgiler verilmiştir.

-Tezyin el-Asvâk bi Tafsîli Aşvâki'l-Uşşâk, Davud b. Ömer el-Antakî (öl. 1008/1599) : Bu eserde Kays hakkında oldukça değerli bilgiler verilmektedir.

-Hizânetu'l-Edeb, Abdulkâdir b. Ömer el-Bağdâdî (öl.1099/1682): Bu eser, Kitâbu's-Şi'r ve's-Şu'ara ve Kitâbu'l-Egânî'yi esas almıştır.

Bunlardan başka Kutubî'nin (öl. 764/1362) Fevât el-Vefeyât'ı, el-Kâlî'nin (öl.356/967) al-Amâlî ve'n-Nevâdir'i'nin eserlerinden bilhassa Kâlî'nin eserinde Kays divanında bulunmayan bazı şiirleri ihtiva etmesi bakımından önemlidir (İnalcık 1967: 4).

Aşağıda çevirisini yaptığımız makale incelendiğinde Leyla ile Mecnun'un hikâyesinin zaman ve mekân boyutunu aşip nasıl yüzyıllarca farklı kültürlerin edebiyatlarında yer edindiğini daha iyi göreceğiz. Gerek batılı, gerek doğulu olsun bu hikâyeden esinlenen şair ve yazarlar kimi zaman kişileri, kimi zaman olayları değiştirerek özünde bir aşk hikâyesi sunmaya çabalamışlardır. Aşk hikâyeleri mutsuzlukla sonuçlandığında insanların ilgisini daha çok çekmekte, daha çok hatırlanmakta âdeta efsaneleşmektedir. Leyla ve Mecnun'da Arap edebiyatı menşeli böyle bir hikâyedir ve Aragon'un şiirleri Endülüs'te böyle bir hikâyeyi konu edinmiş olması bakımından manidar bir tablo sunmaktadır.

Leyla'nın Mecnun'undan Elsa'nın Mecnun'una: Metinlerarasılık ve Edebî Uzam Üzerine Bir Araştırma, Emîre ez-Zeyn (Kahire Amerikan Üniversitesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü)

Bu araştırma edebî metinlerin yüzyıllar boyunca nasıl birbirine geçtiğini ve aralarındaki sonsuz etkileşimi incelemeyi amaçlamaktadır. Metinlerarasılık, metnin bir şahıs mülkiyetinde olmadığını kabul etmektir. Eşyalar bir evde bir odadan diğer odaya nasıl taşınabiliyorsa, metinler de edebiyatçılar tarafından bir kitaptan diğerine sızarlar.

Bu araştırma, yazarın kullandığı metinlerarasılık üslubunun yazdıklarını diğer her şeyden daha çok ayrıcalıklı kıldığını, yazarın sonuçta “edebî uzam” olarak adlandırmış olduğum yeni edebî şekil yaratma yöntemini kullandığını ve edebî metinlerarasılık üzerinden uzamı netleştirdiğine dair bir fikir sunmaktadır.

Böylesi bir edebî uzamı ve metin etkileşimini örneklemek için Fransız şair Aragon'un 60'lı yılların ortalarında yazdığı ve "Elsa'nın Mecnun'u" olarak isimlendirdiği örneği seçtim. Bu eserin edebî değeri Goethe'nin doğu batı divanı, Dante'nin İlahi Komedyası ve aynı şekilde Tolstoy'un Savaş ve Barış'ı ile kıyaslanmaktadır.

Metin etkileşimi konusunun incelenmesi için 470 sayfadan fazla olan Aragon'un metnini, farklı dönemlerden Batı, İslami ve Arap edebî çalışmalarını bir pota içinde harika bir şekilde eritmek üzere seçtim. Aragon'un destanı, kaynaklarını alenen açıklama ayrıcalığına sahiptir. Böylece burada metinlerarasılık gizli olmaz ve eleştirmen gizlenmiş birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci ve daha nice yazarı aramak üzere şiirin gizli yerlerini açıklamaya ihtiyaç duymaz. Kanımca Aragon'un kaynaklarını açıklamasının sebebi şairin ruhi aidiyetini Endülüs mirası içinde kökleştirmek istemesindedir. Dahası İspanyol fatihlerin ahlaki ve siyasi konumunu açık bir şekilde ifade etmek istemiştir. Yazar eserini Elsa'nın Mecnun'u başlığıyla başlatıp, Leyla'nın Mecnun'unun çağrısıyla sona erdirmiştir. Orada Kays'ın sevgilisi Leyla, Aragon'un karısı, eşi ve sevgilisi olan Elsa Triolet'le yer değiştirmiştir. Bu araştırma Leyla Mecnun'un şiiriyle, Aragon'un şiirini karşılaştırmayı hedeflemez. Aynı şekilde Aragon'un şiirini Nizâmî'nin, Câmî'nin, Sa'dî'nin Mecnun üzerine yazdığı İran süfi şiiriyle de karşılaştırıyor değildir. Elinden geldigince bu eserlerin Elsa'nın Mecnun'u adlı eserin duvarlarına çizdiklerinin gölgesini kovalamayı hedeflemektedir. Sonra kovaladığı bu gölgeler, doğu ve batı arasında yaratıcı bir denge ortaya koymaya çabalayarak Aragon'un ezgisel ve simyâî metninde gezinen görsel bir kâinata dönüşür.

Aragon'un bu ezgisel eseriyle ilgili metinler arası çalışmayı beş aşamada yapacağım.

- 1- Tarih Uzamı
- 2- Kur'ân Uzamı
- 3- Mecnunluk (Delilik) Uzamı
- 4- Tasavvuf Uzamı
- 5- Aşk Uzamı

Kays b. Mülevvah el-Âmirî'yi Aragon'un ezgili sayfaları arasında aramadan önce onu yetiştirdiği ve amcasının kızı Leyla'ya âşık olduğu Necd'deki Âmiroğullarının çadırları arasında aramamız gerekir. Kays ve Leyla'nın hikâyesi klasik Arap mirasından biri olarak kabul edilmektedir. Ancak birçok kaynak hikâyenin gerçek olup olmadığı konusunda şüphe duymaktadır. Muhammed et-Tuncî, İbn Müberred'in elyazmasına yaptığı tahkikin "en-Nüzhetu'l-Musâmir fî Ahbâri Benî Âmir" girişinde şöyle der:

-Araştırmacı bu ikisinin hikâyesi konusunda büyük hayrete düşüyor. Rivayetler ve haberler varlıklarını doğrularken örneğin el-Asmaî bunların varlığını yalanlıyor. Araştırmacı Câhiz'den de şunları naklediyor:

-İnsanlar Mecnun'a nispet edilenler dışında Leyla ile Mecnun konusunda söyleyeni belli olmayan şiir bırakmadı. Bu Kays b. Zerih'e nispet edilenlerden başkası değildi. Sonra İbn Mutez'den de şöyle nakleder:

-Genel bir ahmaklıktır ki çılgınlık ve cinnetle ilgili tüm şiirler Ebu Nuvas'a nispet edilir aynıysa Mecnun Benî Âmir'de de yapılır. İçinde Leyla geçen tüm şiirler ona nispet edilmektedir.

Diyerek, şayet Kays veya babasından farklı isimleri sayacak olsaydık neticeye ulaşamazdık. Abdussettar Ahmet Ferac "Muhakkiku divan-ı Leyla" adlı eserinde bu isimlerin geçtiği kaynakları saymış isim farklılığının sadece Mecnun Leyla'ya has

olmadığını, onun lakabı ve künyesiyle meşhur olan isimlerin çoğunda bulacağımızı söylemiştir.
Diye eklemiştir.

Mecnun Leyla'nın gerçek mi yoksa hayali mi olduğu görüşünün tersine onun hikâyesi çok sayıda şair ve mutasavvıfa ilham vermiştir. Şairlerin prensi lakaplı Ahmet Şevki bu aşk hikâyesini ele almış ve Leyla ile Mecnunla ilgili birçok rivayetlerden etkilenerek bu konuda Türkçe bir tiyatro eseri yazmıştır. Şevki tiyatrodan esere birçok yeni öge sokmuş, Leyla'yı Verd'le evlendikten sonra bile bakire olarak anlatmıştır. Onu, duygularını Mecnun'la paylaşan romantik bir şahsiyete dönüştürmüştür. Aynı şekilde Salah Abdussabur'da Leyla ve Mecnun başlıklı şiirsel bir tiyatro eseri yazmıştır. İran'da Nizâm-ı Gencevî (öl. h. 614) Fars edebiyatında bu hikâyeyi şiir olarak yazan tek kişidir. H. 584 yılında, 4700 beyit hâlinde, dört aydan az bir sürede yazmıştır. Arapça hikâyeye değişiklikler eklemiştir. Mecnun ve Leyla'nın okulda tanıştıklarını, çölde değil bahçede özlemle buluştuklarını yazmıştır. Ayrıca Nevel'de bulunan prens lakabını çıkarmıştır. Ondan sonra Sadi eş-Şirazi (öl. h. 694) Bostan ve Gülistan adlı kitabında Nizami'nin izinden yürümüştür. Sonra onu aşk hikayesi yazmak konusunda el-Câmî (öl.h.898) ve el-Hâtifi (öl. h.928) izlemiştir. Ve şimdi bu asırda mecnun hikâyesi Fransız şair Luis Aragon'un ezgili şiirsel destanında kendini göstermiştir. Aragon'un hikâyesi Gırnata'nın düştüğü zaman diliminde gerçekleşir. Esere modern bir destan olarak bakmamız mümkündür. Eserde, İspanyol Hristiyanların elinde İslam'ın son kalesinin düşürülmesi ve Endülüs'ün son krallarının akıbeti üzerine düşünceler bulunmaktadır.

Burada şair, âşık Necd'li Mecnun Kays b. Âmir'in Leyla'sından yüzyıllar sonra yaratılmış bir kadına, adı Elsa olan bir kadına âşıktır. Aragon'un metni altı bölüm ve bir sonuç şeklinde gelişir. Burada iki yüz kadar şiir, dilsel, tarihi, coğrafi, fıkhi ve felsefi lafızlar dizini şeklinde biten nesir parçaları vardır.

Şair Endülüs toplumunun yaşadığı yüksek kültürel bolluğa işaret etmek için kitabının ilk bölümünü "şiir panayırı" olarak isimlendirir. Öyle ki toplumun her grubu şiir yazmaya ve söylemeye önem veriyordu. Bunu izleyen "Kayseriye panayırı" isimli bölümde Mecnun Elsa ile ilk kez karşılaşır ve İbn Büce'nin ortaya koyduğu zecel (aşk) dilini kullanır. Aynı şekilde bu dili Elsa'nın Mecnun'unda Müslüman olmayan bir kadını yüceltirken kullanır. Elsa'nın Mecnun'unu adı Zeyd olan bir çocuk takip eder, bu şairin yazdığı her şiirden sonra şiirlerin kapalılığını gideren yorumlar yazmaya koyulur öyle ki âdeta bütün açıklamaların ve yorumların rüzgârlarının başladığı başka bir şiir oluşur. 3. bölüme gelince başlığı "Vezir Ebu'l-Kâsım Abdulmelik'in Hayâlî Hayatı" başlığını taşımaktadır. Burada Aragon Gırnata'ya olan Hristiyan istilasını anlatır. Bu bölümde iki önemli siyasi şiir buluruz. Bunlar "Endülüse mersiye" ve "Ulusun görüşü" başlıklarını taşımaktadır. Bu bölümde Aragon, son Gırnata kralı Ebu Abdullah es-Sagîr'i niteler ve özellikle de "kral mersiyesî" başlıklı harika kasidesinde onun sıkıntılarını, acılarını ifade eder. O Endülüs'teki son Müslüman kral olacaktır. Bu üçüncü bölümde Gırnata kuşatmasının elim bir tasvirini okuruz ki orada Aragon 1940 yılında Vichy hükmündeki günlerde Paris'in düşüşüyle de karşılaştırmalı bir bağlantı kurar. Dördüncü bölümde ise *ilkbahar*, *sonbahar*, *saat* başlıklı kasideler boyunca Aragon zaman mefhumunu düşünür. Sonra beşinci bölüm gelir. Aragon bu bölümün tamamını Gırnata'nın düştüğü geceye ayırmıştır. Bu keşmekeşte Mecnun hummaya yakalanır. Çingenelerin mağarasına sığınır. Son bölüm ise bize, yirminci yüzyılın şiirlerine döner ve ezgisel destan aşk zamanının, eş zamanının gelişimiyle, beklenen geleceğin zaferiyle alevlenir. Aragon'un bu mersiyeyle niyeti şiir yoluyla çöküşün yani geleceğin karşısında olduğunu belirtmek değildir. Bu Aragon'un şair ya da başka biri olmasından dolayı da değildir. Aksine o şiir yoluyla insanların hayatını dolduran Endülüs ruhunun hissedilmesini istemektedir. Fransız tarihçi Henry Peres'in

dediği gibi “ Şiir doğuda ortaya çıktığı dönemde aristokratik bir görünümdü. Onu on birinci yüzyılda Gırnata’da bulduğumuzda ise milliyetçi bir görünümdeydi. Belki de bu çiftçiler ve tüccarlarla başlayıp kadınlarla son bulan toplumun bütün gruplarının damarlarında akan tutkuydu.

Tarihî Uzam

Elsa’nın Mecnun’unda metinlerarasılık işlemi ismini bilmediğimiz bir adamın Gırnata kütüphanelerinin birinden İranlı mutasavvif Câmî için Leyla ve Mecnun kitabını almasıyla başlar. Öyle ki izleyen beş yıl süresince bu kitabı okumaya dalan Câmî sonrasında insanların karşısına kendisinin Kays b. Âmir olduğunu iddia ederek çıkar ve insanlar onun deli olduğunu sanırlar, ona Mecnun ismini takarlar.

Öyleyse başından beri Aragon’un ezgisel destanı ismini bilmediğimiz bir adamın okuduğu bir metne dayanmaktadır. Çok geçmeden onun adını kendisiyle etkileşim içinde olan bir metinden öğreniriz. Aragon’un Mecnun’u bütünüyle Câmî’nin Mecnun Leyla’sına uyar. İşte tam olarak da burada yazın için temel bir kaynak olarak metinlerarasılık kendini gösterir. Câmî’nin kitabından Elsa’nın Mecnun’unun doğuşunu da buradan anlarız. Bu, uzak metinlerarasılık olarak isimlendirilebilecek olan bir yüz yüze geliştir. Aragon, Leyla’nın Mecnun’unun doldurduğu yeni bir hafıza elde etmek için belleğini yitirir. Böylece metinlerarasılık Câmî’nin kitabından Elsa’nın Mecnun’unu doğurana kadar temel bir kaynak olur. Uzak metinlerarasılık yapılan isimlendirme ile bizi olabildiğince yüz yüze bırakanda odur. Metinlerarasılığın ilk aşamasında tarihî açıklıkla, Arap aşkıyla doldurulmuş ezgili ruh arasında Aragon’un yazdıkları ağır basar. Biz Müslüman Gırnata’sındaki son Arap hükümdar Ebu Abdullah’ın hüküm günlerindeyizdir. Öyle bir kral ki hâkimiyeti Endülüslü geçmişle Hristiyan gelecek arasında bocalamaktadır. Katledilecek veya sürgüne gönderilecek halkının akıbetiyle geleceğin Endülüslü arasında bocalamaktadır. Hristiyan istilasının başlangıcı 11. Yüzyılda Emevi hilafetinin çöküşüyle olmuştur. Aynı şekilde Tuleytula 1085 yılında, Kurtuba 1236, İşbiliyye 1248’de düştü. Ve 2 Ocak 1492’de uzun ve sert bir kuşatmanın ardından son kale Gırnata da düştü. Piskopos Hisminis de Sisnicus Arapça kitapların yakılmasını ve Müslümanları Hristiyanlığa geçmeye zorlamayı emretti. Burada Aragon yenik düşmüş Arap krala şunları yazdı:

İşte bunlar gözyaşı gibi dudaklarımdan dökülen Arapça kelimeler... İşte bu şimdi eline geçen miras. Aman Allah’ım artık bir şeye sahip değilim, rüyalarıma sahip değilim. Bu halkın bahçeleri yeniden çiçek açacak, halktan son kişi limonu ve kirazı koparacak. İnsan çığırından çıktığı zaman insaf ne kadar zor... Öyleyse hadi geleceğin İspanyol Müslümanlarının acılarına ortak olmayı talep et... Ondan kendini kovanların aynasında kendini görmeyi iste ki İspanyol kalbinin atışını duysun. Bu topraklar sonsuza dek acı sahnesi olarak kalacak. Tanrılar değiştirirse bile onun baharından bir şey değişmeyecek (Aragon:s.312).

Başka bir yerde de şair şöyle söyler: Her kimin kitaplarda adı Arapça ise kanlarına bakmaktan kaçınınsınlar. Aragon’un şiiri işte savaşların döktüğü kana böyle sarılmaktadır.

Şairin şehadeti de şehitlerin ölmesi ve ruhlarını teslim etmeleriyle olmuştur. Kral Ebu Abdullah’ın kaderin baskısı altındayken o feci suretini anlatırken Aragon İslami metinlerden ilham alır. Özelde İspanyol, genelde Batı propagandasına teşvik ettikten sonra gerçek Arap yüzünü açığa çıkarsın diye yenilmişlerin konumunu edinir. Bu yüzden tarih şairin ellerinde kendisini pişiren hayatın hareketiyle dalgalanan bir hamur parçası olur. Bu tarih üzerine Aragon aşağıdaki dizeleri söyler:

*An içinde karışık gölgeler ve güneş dokumalarından başka bir şey yok
Şimdide ise her şeyin gizeminin feryadından başka bir şey yok.
Kızmak isteyen kızsın..
O İspanyol fethinden ve Gırnata'dan gelir..
Kanayan yarasını görmeyecek kadar kör,
Çöken zamanın harabeleri içinde..
İnsanın insanla tartışmasını duymayacak kadar sağır ve kör...*

Aragon Müslüman İspanya'nın mirasından, havasından, adetlerinden, efsanelerinden yani İspanyol-Hristiyanların eline düşmeden önceki manevi havasından ilham alır. Böylece âdeta modern bir destanda evrensel bir aşkın arkasındakileri soluyarak Kays ve Leylâ'nın hikâyesinden, Elsa ve Mecnun'un hikâyesini örer. Zamanımıza ait bir şiirde Arap mersiyesi yakarıyla bağırmasına rağmen Aragon bu harika çalışmasıyla Arapların Endülüs'teki kederine hayat verir. Bu Arap İslam karışımına şiirinde şu şekilde ağıt yakar:

Orada Benim aklımı alan, Benî bu ülkeye ve halkına doğru çeken bir şey var. Adetlerine, felsefelerine ve dahası dinlerine ve onların medeniyetini oluşturan her parçaya... Özellikle de ortadan, başka birinin tarafından Arap ve Fars şiiriyle kaynaşmış şiirleri karşı...Fransız eleştirmen Charles Haroche "Elsa'nın Mecnun'unda Mecnun Aşk Fikri" isimli kitabında şöyle ekler:

Aragon'a bir keresinde şöyle sorulur: Bu medeniyete ait sihir sana nereden geldi. Şöyle cevap verdi: Uzaktan, Troubadour'a âşık olmadım mı? Bizim güney Fransa'daki şiirimizle İspanya'daki Arap şiiri arasında sıkı ilişkiler yok mu? Tabi ki, şekil olarak farklılıklar var şiirsel rolü kimin icat ettiğini kendi kendimize sorarız. Kafiye kim icat etti? Şu veya bu şiiri kim icat etti? Bana gelince beni başka bir şey ilgilendirmiyor. Bu, iki şiir arasındaki ruhi yakınlıktır. Benzerlikler her ikisinin içeriğindedir. Özellikle de bu dönemin sonlarında yaşamış olan İbnu'l-Hatîb'in bu şehirle bağlantısı olan önemli kişilerin harika biyografilerinin anlatıldığı *el-İhâta fî Ahbâri Gırnata'sı* ve diğer kitabı *el-Lemhatu'l-bedriye fî'd-devleti'n-nasriye* gibi çalışmalarında ve Gırnata'nın sonunu anlatan bazı edebî çalışmalarla bu nitelemeyi kıyasladığımızda Gırnata krallığının son günlerini niteleyen naziklik ve tarihi his şaşırtıcıdır.

Aragon'un şiiri Arap tarih yazımı konusuna da girer. Şair, İbnu'l-Hatîb'in kişiliğine büründüğünde metinlerarasılık bu tarihle beraber en son noktasına ulaşır ve Gırnata'ya ismiyle ağıt yakmaya koyulur.

*Ama buradaki her şey köhneleşiyor
Tıpkı krallığın üstündeki sis gibi
Duraklıyor ona hayrete düştüğünü söylemiyor
Dün ve yarın arasında laneti yitiriyor
Adamların dudakları üstünde asılı kalıyor
Bir bakışta boğuluyor
Nefes alıp veriyor, titriyor
Çağılının korkusunda
Allah'ım mümkün olur mu?
Mümkün olur mu güzel günlerin bitişi
Şehirde olan her şeyin hafızalardan silinmesi
Müzik, tarih
Bir zamanlar canlı olan bu her şey*

*Halk, dünya, ruh, asır
Kralların ve ağaçların düşü
Ellerin dokunduğu bu şeyler
Bu bulutların konuşması
Mermerde şarkı söylemiş olan bu sular...
(Aragon: s.121)*

Aragon yaşlanınca kadınlı erkekli saçlarına kına yakan Gırnata halkını da “Bütün çiçeklerin ayrıcalıksız aynı olduğu bir buket” dizesiyle niteler (Aragon s.34). Aynı şekilde Endülüs halkının hoşgörüsünü, içinde Afrikalı, Avrupalı, Yahudisi, Asyalı olan uluslarla karışımını da niteler. Bütün insanların İspanyol dilinin yanında Arapça konuştuğu bu dil çeşitliliği hoşuna gider. Bu bize el-Makarri'nin Nefhu't-Tib (Güzel koku) adlı eserinde Endülüs halkının inceliği, zarafeti ve edebine dair söylediklerini hatırlatır. *el-Fınduk* (otel) başlıklı şiirinde şair, İspanyol bir casusun hızlı çöküşün ve alçalmanın nedeni olarak gördüğü bu karışım karşısındaki şaşkınlığını niteler (Aragon: s.6).

Okuyucu bu ezgisel destanı incelediğinde şairin çok sayıda Arapça ses kullandığı görülür. Bazen Hallâc'ın çağrısını anlatmakta, bazen İbn-i-Haldun tarzında bir tarihçi veya Gazâlî üslubuyla öğüt veren bir filozof olmaktadır. Aragon Müslüman İspanyasının tarihinin kaynaklarından su içmekle yetinmez aksine onu genellikle İslam Tarihi'yle etkileşim içinde olduğunu görürüz. “Endülüs'ün genç krala ağıtı” başlıklı şiirinde Elsa'nın Mecnun'u bize Endülüs isimli bir şiir söyler. Ülke çöküş karşısında can çekişmektedir. Kral Ebu Abdullah'la konuşan Endülüs Aragon tarafından şöyle tasvir edilir: Gırnata kelimesini acı bir otu çiğner gibi çiğner. Bu kelime zamanlardır dilindedir ve uykularındadır, uzun zamandır kendine acı veren bu ağıtı içinde hapsetmektedir (Aragon: s.27).

Endülüs halkı krallarıyla konuşur:

*Benden kalbimi aldın
Zamanın eşiği birdenbire karardı
Bu acımasız şafaktan başka bekleyen yok beni
İşte onlar kestiler şehrin hurma ağacını
Bu sahabeler sınıfının en sonuncusu
Burada son şiirlerimi söylemek lazım
Bu bir dolunay değil, bir kişi değil
Ve yüce Allah yarın onu korumayacak
Ah ey zavallı bu senin kaderin için mi?
Afrika geçitlerini aştılar
Ve Târk'ın adımlarını izlediler
Kendi sabahlarından senin delikanlı akşamlarını yaptılar
Ah ey torunları ardından gelen zavallı
Endülüs semalarında ismini hatırlamak için...
Allah'ın yücelttiği ölümünün arkasında yer alan bir saraydan
En uzak ışıktan
Ah ey zavallı vaat edilen gündür bu işte...
Hayvanların otlağını çiğnediği gibi senin baharını çiğnediği zaman
Ama o ön dişleri koruyan
Ansızın cennete gidendir... (Aragon: s.110)*

Kur'an Uzamı ve Dinî Miras

Metinlerarasılığın ikinci aşamasında uzak zamandan gelecek Elsa'dan başkasına inanmamasına rağmen aşkın dinî bir dille yaratılmış olması yönüyle Kur'an ve Hadis Aragon'un metninde birbirine sızır. Başlangıçtan beri birçok şeyi Kuranla anlamlandırarak açıklamaya çalışan Aragon'un şairsel belirsizliğine dalarız. Şöyle der:

Söylediklerim kelimelerin harfsel anlamlarının arkasındaki değil, bu bende eşyaların kanı... Kur'an'ın söylediği bu şeylerin açıklamasını Allaha başka kimse bilmez (Aragon: s.17) Çoğu kez şair bizi Gırnata prensi Emir Ebu Abdullah hakkındaki şiirinde olduğu gibi ayetleri açıklamanın zorluğuna ve Kur'an'ın bilinmezliğine yönelir. Çünkü örneklerdeki gizli anlamları sadece Allah bilir; İncil, hakikatini sadece Allah'ın bildiğini anlatan ayetlerde Ebu Abdullah için anlaşılması güçtür (Aragon: s.25). Çoğu kez de Aragon'un Mecnun'u tasvir ederken Kuran'dan ve hadisten esinlendiğini görürüz:

İşte o örtüsüne bürünmüş, miğferine sarınmış Mecnun, onun atı kişnerken bu kişneme İslam'ın Allah'ı zikretmenin bir türü olarak tanımlandığı bir kişnemedir (Aragon: s.327).

Gırnata'nın düşüşüne işaret ederken onu İsrâ suresinin 16. ayetinden delil getirdiğini görürüz.

وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمْرُنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاَهَا تَدْمِيرًا:

“Bir beldeyi helak etmek istediğimiz zaman onun varlık sahibi olanlarına buyururuz, onlarda itaat etmeyip orada kötülük işlerler. Böylece o ülke aleyhine hükmümüz haklılık kazanır ve orayı darmadağın ederiz.” (Aragon:s.107). Şiirin sonunda şair çiftin geleceği konusunda *وَالْفَجْرُ وَلَيَالٍ عَشْرٌ وَالشُّعْ وَالْوَثْرُ* And olsun ağaran sabaha ve on geceye. Çift olana ve teke.

şeklinde başlayan Fecr suresinden esinlenerek iyimserliğini dile getirir.

Elsa'nın Mecnun'u sevgilisinin ismini bazı Kur'an surelerinin başında geçen parça harfleri taklit etmeye çalışarak söylemesiyle (hurûf-u mukatta) Kur'an metniyle bütünleşme ve esinlenmede had safhaya ulaşır. Şöyle der: Elif, Lam, Sin, (Els-a) İşte bunlar gören kalbin ayetleridir (Aragon: s.59).

Endülüs'ün Ronde şehrinin yanışı üzerine konuşurken 25.sure hakkında konuşmak için Kur'an'a döner:

وَلَقَدْ آتَيْنَا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أَمْطَرْنَا عَلَيْهَا مَطَرًا سَوِيًّا أَلْقَمَ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا

And olsun ki onlar felaket yağmuru yağdırılmış olan o beldeye geldiler. Acaba onu görmediler mi? Hayır, görüyorlardı fakat onlar ölümden sonra dirilmeyi ummuyorlardı (Furkan,40).

Ve şair kendi kendine neden Endülüs şehrinin nasibinin ateş olduğunu sorar. O ne fahişelik, ne de oğlancılık yapmıştır (Aragon: s. 116).

Tasavvuf Uzamı

Aragon'un şiiri aynı şekilde tasavvuf seviyesine de uzanır. Genellikle de Mecnun kendinden geçme veya cezbetme hâllerinden birine girer. Bu durum ibadet ederken mutasavvıfın geldiği en son aşamadır. Bu durumdayken genellikle bilincini kaybetmiş bir olduğu hâlde içsel bilinci uyanıklığın en uç derecesindedir. Tasavvuf esasında dünyadan elini eteğini çekmektir ve mutasavvıfı ilahi feyze yaklaştıran bir eğitimidir. Mutasavvıf kalbiyle ulvi aydınlanmayı arar. Çoğu zaman onun şöyle söylediğini duyarız:

Kalbim bana Rabb'imle ilgili konuştu. Duyguyla oldu bu, akılla değil. Allaha ulaşmak için çabalar, tabiat ve nefsi düşünmeye dalar. Belki de o vecd hâline ulaşır. Bütün Leyla ve

Mecnunlar bu tür bir tasavvufla meşhur olmuştur. Abdurrahman el-Câmî Kays'ın Leyla'yı evlenmek için değil, arkadaşlık etmek için istediğini söylemektedir. Şibli bir meclisinde şöyle söylüyordu:

Ey kavim. O Mecnun Benî Âmir ki kendisine Leyla sorulduğu zaman Leyla benim diye cevapları. Leyla'yla, Leyla'yı kaybetmişti. Leyla'dan başka bütün manaları da kaybetmişti. Eşyaların hepsini sanki Leyla gibi görmekteydi. Onun aşkını iddia edenler onun doğru ve ayrıcalıklı bir aşk olduğunu bildikleri hâlde nasıl söylerler bunu? Mecnun'da hâlâ onun sıfatlarından vardır, ondan bir zerreden kaçınmaz, o, ondadır. Feriduddin Attar "Tezkiretu'l-Evliya" adlı eserinde Şibli hakkında bir hikâye rivayet eder. O kendini Dicle nehrine atmak istemiş ama dalgalar onu geri kıyıya atmıştır. Sonra kendini ateşe atmak istemiş ateş onun şiddetini artıracığından dolayı kabul etmemiş onun yüzünü tokatlayıp söyle bağırıştır:

- Suyun ve ateşin kabul etmediği kişiye yazık!" Bir de baksın ki bir ses ona şöyle sesleniyor: "Allah'ın kabul etmediğini, hiç bir şey kabul etmez"

Aragon Elsa'nın Mecnun'unda tasavvufi tabirlerden de ilham alır. O her ne kadar Allah'a değil de Elsa'ya tutkunsada, Kays el-Âmirî'yi mutasavvıflık cinnetinin yokladığı bir varlığa dönüştürür. Burada aslında mutasavvıfın ilahi aşkta çıktığı birinci derece olan temeldeki insani aşka bakmamız mümkündür. Birçok mutasavvıf aslında kendilerini Allah boyutuna taşıyan gerçek/hayal boyutunda bir tutku olan kadına duydukları aşktan bilinmeyen Allah'ın aşkına geçiş yapmamış mıdır? Ancak Aragon'un Mecnun'u tabii ki de asil Marksist yazarının bakış açısıyla buna ters düşmektedir. O, ileride gelecek olan kadına tutkundur. Dünya onun sırlarıyla, gelecekte olacak çiftin imkânlarıyla parlaktır. Aragon'un Mecnun'unun aşkı onu gökkuşağına ulaştırmaz, aksine insanı boyutta kalmaya devam eder. Onu dünyanın pisliklerinden temizler. Onu nefis temizliğine götürür, onu zatına karşı özgürleştirir ve herhangi bir nergis şeklinde bir zahit yapar. İşte bu şekilde Elsa'ya olan aşkı bir ibadete dönüştürüp tıpkı Leyla'nın Mecnun'unun aşkının ibadete dönüştüğü gibi...

Leyla'nın Mecnun'u aşağıdaki beyitlerde şöyle söylemektedir:

Namaz kıldığımda kible arkamda bile olsa ona doğru yöneldiğimi görüyorum. (Mulevva:h:s.249).

Ona dokunursam elim neredeyse ıslanır ve etrafında yeşil yapraklar çıkar. (Mulevva:h:s.130).

Bu tasavvufi uzamı Kays ve kölesi Zeyd arasındaki ilişkide de görüyoruz. Burada Müslüman olmamasına rağmen tabii ki de bu ilişki neredeyse müridin şeyhiyle olan ilişkisi gibidir. Aragon onu şu şekilde niteler: Öyleyse Zeyd onun kölesi ve hizmetkârı oldu. Suskun ve hızlı, zeytin rengi ve çevik... Aşk burada yüzyıllardır geçmişteki bütün aşk şiirlerinin süzülüşü dinî bir şiir gibi sesi yükselerek kıyıya vuran bir dalgadır.

Mecnunluk (Delilik) Uzamı

Necd'li Kays'ın şiirinde çılgınlık başköşede yer alır. Bize aşkın ve çılgınlığın neredeyse ikiz olduğunu hatırlatır. Bir beytinde:

Leyla dedi ki sen aklını yitirmişsin. Ben de ona dedim ki büyük aşklar Mecnunlarda olur.

Onun için delirdim, ona öyle âşık oldum ki o benim acılarımı dindirdi.

Çılgınlık (Mecnunluk) olgusuna şiirlerinde yer veren şairlerden Muhammed Ganîmî Hilâl: *el-Hayatu'l-Atıfıyye beyne'l-'uzriyye ve's-süfiyye: dirâsetu nakdin ve mukârenetin havle*

mevdu'i Leylâ ve Mecnun fi'l-edebeyni'l-'Arabî ve'l-Fârisî (Uzri ve Sufilerde duygusal hayat: Arap ve Fars edebiyatlarında Leyla ve Mecnun konusu hakkında eleştirel ve karşılaştırmalı bir çalışma) adlı kitabında bir çöl Arab'ının bir keresinde Asmaî'ye :

"Bu Mecnunların her biri bugünkü akıllılarınızla boy ölçüşebilir. Burada cunûn(delilik) bir tür hikmet hâline gelmiştir. Çünkü o yazdıklarıyla insanların çoğundan farklıdır" demiştir.

Ebu'l-Kâsım el-Hasan b. Muhammed en-Nisâbüri (öl.406 h.) şöyle der: Uluslar peygamberleri Mecnun (deli) diye isimlendirirler. Çünkü onlar asalarıyla ikiye ayırırlar, kafirlere karşı çıkarlar ve onların arkasında oldukları bir şeye karşı delil getirirler.

Ebu'l-Ferec el-İsbehânî şöyle söyler:

el-Asmaî bir keresinde Benî "Âmir b. Sa'saa'dan bir çöl Arab'ına:
Mecnûn el-'Âmirî'yi sorar.

O da:

Hangi Mecnun hakkında soruyorsun. Bizde Mecnunlukla tanınmış bir sürü kişi var. Hangisi? Der.

Ben de:

Leyla'ya âşık olanı soruyorum dedim.

Hepsi de Leyla'ya âşıktılar diye cevap verdi.

Elsa'nın Mecnun'una gelince Gırnata caddelerinde yürür, insanlara şehirlerin harap olmasının yaklaştığı haberini verir, insanlar onunla alay ederler ve onu taşla kovalarlardı. Aynen Şevki'nin tiyatrosunda çocukların Kays'ı kovalarken ve onunla alay ederken yaptıkları gibi. Öyle ki Ebu Abdullah'ın muhafızları bile onu cezalandırırdı: Öyle ki Mecnun pencereye vuran güneş gibi yere düşer muhafızlarda ayaklarıyla onu tekmelerdi. Mecnun son Gırnata kralı Abdullah'a hitaben şöyle demektedir:

*Ah ben ismimi hak eden Mecnun,
Gelecek için şarkı söylüyorum.
Ben değil miyim ey kral kendimi buna çağırın* (Aragon: s.38).

Elsa'nın Mecnun'u son olarak son bir çabayla Ebu Abdullah'la konuşmaya çalışır ve onu trajedi başlamadan önce hareketlenmeye davet eder. Ona gelecekteki yıkımı anlatır. Ancak vakit çok geçtir. Gırnata o trajik çöküşünü kabul etmiştir. Tarihî ve şairin Mecnunluğu arasında sınırlarını kaybetmektedir. Kadın burada facianın korkusuna geçilen bir köprüdür. O kadın şehrinin düşüşüne en iyi şekliyle şiir yazan Mecnun'un tuttuğu iptir. Burada Gırnata'nın düşüşü Aragon'un şiirinde Paris'in düşüşüyle beraber olarak işlenmiştir. Elsa'nın Mecnun'u şaşkıncı derecede Endülüs'ün düşüşüyle bağdaştırmaktadır. Onun acısı, acısı olmuştur ve onun kalbi ancak Gırnatası için atmaktadır:

*Ah kendini acısına bırakan Gırnata,
Gırnata, ayna olmaksızın etinde ne bittiğini bilir,
Ben de onun gibi sınırlarımı ve kaderimi bilirim,
Ben de onun gibi başkasının faydasız olduğunu bilirim,
Ne ben ne Gırnata bir sabah umut ederiz,
Gırnata'nın parçalanmaktan başka beklentisi yok,
Bütün tarihi boyunca ölümüne kadar,
Onun gibi kalbin de onun yaşlılığına kulak verir,*

Ah ey insan kalbin de parçalanmak için yapılmıştır (Aragon: s.279).

*Gırnata, rüzgârların geçiş yeri, ah Gırnata
Tohumları dökülen,
Senden de tıpkı ağaçların döküldüğü gibi,
Başka şürler söyleyen Gırnata,
Ve başka hüznümlere ağlayan (Aragon:s.269).*

Gırnata'nın düşüşünü görünce Mecnun'un Mecnunluğu daha da artar. Onunla birlikte harap olur, zayıflar ve gücünü kaybeder. Sonra zamanla kendinden geçer.

Yok olan ışıktaki terlerim

Tek başına, hatta ruh kanları görünceye kadar

Tek başına, hatta dibi gecenin göğsünü görünceye kadar... (Aragon: s. 270).

Aragon Gırnata ile beraber ölmemesi için Mecnun'una yalvarır. Kalkmasını ve onun yüceliği için şiir yazmasını söyler. Sonra Mecnun'un marşını izlemeye çabalar öyle ki şairin dudaklarındaki tanıklık ölmemiştir. Ancak Aragon'un bizzat kendisi Gırnata'nın Katolikler eliyle düşmesi karşısında bir acizlik hisseder ve aşama aşama söndürmek için Gırnata'nın harap olmasını izlerken, İspanyol askerleri şehirde fesadı yayarken, halk başka bir dine geçmeye zorlanırken ve kurban edilirken, Mecnunla konuşmasının ciddi olmadığını idrak eder. Mecnun soyununca Zeyd er-Raviye efendisinin gerçekten delirdiğini anlar. Onu sırtına alır ve kalbi gözlerini sürüklerken Gırnata'dan ayrılır. Burada Aragon onların Gırnata'dan gidişlerine işaret etmek için Mecnun'un beyitlerini tekrarlar:

*Bir insanın vatanının öldüğünü görmesinden daha acı bir durum yok,
Benim burada anlattığım hikâyeye,
Benim hikâyemdir ancak farklıdır,
Bu kitabın hakkında konuştuğu
O aynı aşk ve aynı yüz karasıdır (Aragon s. 311).*

Mecnun'un artık tek emeli gelecek olan sevgiliyi beklemek ve geleceği değiştirmektir. Burada aşk ve Mecnunluk birbirine girmiş aralarında sınır kaybolmuştur. Aşk ve Mecnunluk arasındaki ilişki Modern Fransız eleştirisinde çok ele alınır. Özellikle de Roland Barthes'in bir eserinde söylediği şu sözlerle:

Her âşık bir mecnundur. Bu şekilde inanırız. Ama âşık bir mecnun hayal edebilir miyiz? Asla! Ben âşığa zavallı bir delilikten başkası yaraşmaz. Eksik ve değişmeceli bir delilik. Aşk beni mecnun gibi yapmıştır. Ama ben doğaüstü bir şekilde devam etmiyorum. Beni herhangi bir kutsallığa yerleştirmiyor. Benim mecnunluğum basit bir yangın, yüzeysel -ve neredeyse görülmeyen bir mecnunluk. O öyle bir mecnunluk ki kültürü kucaklar. Bu demektir ki bu korkulmayacak bir mecnunluktur. Bir çok akıl sahibi kişi âşık olma durumunda ansızın büyümüş gibi olurlar. Çünkü mecnunluk oradadır, mümkündür ve ulaşması kolaydır. Neredeyse aşkın kendisi bile mecnunluğun içinde boğulur.

Fransız-Bulgar eleştirmen Julia Kristeva "Aşk hikâyeleri" adlı eserinde emin olunmadığında veya ne konuşulacağını bilmediğimiz durumlarda aşk mektubunun önemli olduğunu belirtir. Âşıkların Mecnun olmasının sebebini aşkın ferdi ve başkasına devredilmeyen bir konu olmasına bağlar.

Modern Fransız düşünür Michel Foucault ise mecnunluk konusunda şunları söyler:

Mecnun durumları olmaması gerektiği gibi yapandır. İnsanlar bunu şu veya bu şekilde yaşarlar. Arkadaşlarını inkâr eder. Yabancılarla tanışır. Bunun örtüsünü kaldıracağını zanneder aksine bu onu daha da örtük biri yapar. Değerleri ve ölçütleri ters düz eder. Çünkü o şifreleri çözdüğünü zannediyordur. Foucault Mecnun ve şair arasında karşılaştırma yapmak için aralarındaki benzer noktalara döner ve şöyle der:

-Şair diğer taraftan kültürel uzamda Mecnun'a yakındır ve âdeta onun bir parçasıdır. O, nesnelere arasında gizli bir yakınlık olan kişidir. Belirgin farklılıklar altında çeldirici benzerlikler vardır. Şair sabit deliller arkasında ona rağmen daha derin başka bir hitap duyar. Bu kapsamlı şeyler zamanın hatırlattığı benzerliği kurulabilen kelimelerdir. Sonra Foucault şu sonucu çıkararak sözünü bitirir:

-Buradan hareketle şiir ve mecnunluğun batı medeniyetinde buluştuğunu görürüz. İlham sahibinin hezeyanının platonik durumda buluşmasıdır bu. Burada dil ve eşyalar için yeni bir tecrübeye ters düşen bir karşılaşmayla karşı karşıyayızdır. Bu yüzden Aragon'un metni mecnunluk ve aşk konusunda birçok modern Avrupalı eleştirmenin makalelerinde yer almaktadır. Aynı anda da klasik metinlerle de değişmeceli bir medeniyet gibidir. Bu yüzden geçmişi ve bugünü edebî uzamı içinde işler, Arap kültürünü Fransız kültürüyle, eleştirel şiirler ve felsefeyle birleştirir.

Aşk Uzamı

Aragon'un şiirinde bize söylediği aşk Arap hayatından özellikle de Uzri aşktan miras kalan aşk kavramının bir yansımasıdır. Bu aşk Goethe'yi, Cervantes'i, Şekspir'i ve Câmî'yi büyüleyen aşktır.

Elsa'nın Mecnun'unda bazen râvinin verdiği notlar dikkat çekicidir. Bu çoğu zaman şairin bilincinde olan kültürel boyutta gerçek bir metinlerarasılık işlemidir. Zeyd er-Râviye "Gecenin kalbine gazel" başlıklı şiirinde efendisine şöyle bir yorum yapar:

-Efendime gazelinde şiirin sonunda şairin ismini yüceltmeyi isteyen geleneksel Fars üslubuna işaret ettiğimde bana şöyle dedi:

-Kays b. "Âmiri bedevi bir kabiledede yetişmesine rağmen Câmî bir İranlıdır, cevabını verdi. Kays'ın Leyla'ya olan aşkı Câmî için bir örnekti, keskin Herat şiiri değildi. Efendime göre ise, o bir İspanyol ve hiçbir şeyle övünmeye ihtiyaç duymazdı. Çünkü bu ülkedeki meyveler insanlığın yeteneğinden değil tabiatın cömertliğindedir (Aragon:s.80).

Başka bir şiirde şair Tavku'l-Hamâme'nin (Güvercin gerdanlığı) yazarı İbnu'l-Hazm'dan delil getirir ve onun bir kere daha Arap mirasıyla metinlerarasılığa girdiğini görürüz. Elsa'nın Mecnun'u ravisi Zeyd'e şöyle der:

- Şayet bana bu tarz bir aşkın Allah'a bir aşk olduğunu söylersen sana Kurtuba'lı şairin büyük bir aşkla sevdiği bir kadını ve bu güçlü, büyük aşkta Allah kaynağı olmadığını hatırlatmak isterim. Sonra Aragon İbnu'l-Hazm'ın metninden delil getirir ve "Raks için şiirler" başlıklı şiirinde bunu açıklar. Aragon İbn Sa'id el-Mağribî'nin (1288-1214) Endülüs şiirini raks şiiri, gülme şiiri, açıklama şiiri, duyma şiiri ve dışlama şiiri olarak beş gruba ayırmasından ilham alır. Fransız eleştirmen Charles Haroche metinlerarasılığı İspanyol-Arap mirasıyla birlikte şu şekilde açıklar:

-İnsanlık medeniyetinin bu kültürü için İspanyol fatihlerinin inkârını belirtse de, Elsa'nın Mecnun'unun şairi İspanya'daki sekiz yüzyıllık Arap ve Berberi varlığına inanmıştır. Onların mutasavvıflarına, zındıklarına, ışık saçan kültürüne inanmaktadır. Onlar galip gelen gerçek düşmanlardır ve sonra halkı katı Avrupa Katoliklerinin himayesine almıştır. Bu manada metinlerarasılık bazı edebiyatçıların düşlemek istedikleri gibi edebi bir oyundan ibaret değildir. O bundan çok daha fazlasıdır. O başka bir medeniyetle karnını doyumuştur sanki. Âdeta başkasıyla olan bir diyalogun şekillerinden biridir. O şairin şiirinde bize söylediği gibi yücelen bir aşkın medeniyetleri birleştirme işidir.

*Orada İspanyol Sinik ve Florance Batrark
Orada Kurtuba prensi Mu'temed
İşte orada İbnu'l-Hazm ve mutasavvıflar taifesi
Orada cariye Hafsa bint el-Haccac el-Rekaniyye
Ancak sabahın dikenleri yavaş yavaş parçalıyor onun matemini
Zaman geçti, sabah oldu ve gözlerinin karasını kapattı
Sabahın kadifesıyla yeniden doğan ey şairler hata yapıyorsunuz
Câmî Fars ülkesini Benim için mi terk etti
İbnu'l-Arabi mersiye şehrine Benim için mi geri döndü?
(Aragon: s.368-369)*

Başka bir yerde Aragon şiirinin dizelerinden Kays'ın gölgesinin kaybolmadığını okuyucuya hatırlatır ve şöyle der:

*Aciz yelkenlilerin meskenini taşıdıklarını gördün mü?
Mecnun olan Kays, Kays b. 'Amir en-Necdi aşk sözcüklerine yeni bir anlam verendir
(Aragon:41).*

Ancak unutmamamız gerekir ki Aragon orta çağa giden bir Fransız taklidi yapmaktadır. O şayet söyledikleri doğrusa Arapların gazelinden ve Müslümanların tasavvufundan ilham almaktadır. Ayrıca Aragon kadına farklı bir bakış açısı açısından sürrealizmden de ilham almaktadır. Aragon'un aşkı aşağıdaki beyitte canlandırıldığı gibi toplumculuğun belleğinin bir aynasıdır:

*Bu dünyada onu koyduğum yerde
Sürekli onunla doğduğum kadınımdır o (Aragon:s.115).*

Aşk insanlığın geleceğinin tutkusunu aramaya dönüşür. Birbirini seven çifte şair şu şiiri söyler:

*Gideceği yere doğacak olan dünyanın penceresini açıyorum
Adam ve kadın ruh ruha duruyorlar
Hayatın geleceği kanatlılar (Aragon:198).*

Kitabın sonunda Zeyd er-Raviye Elsa'nın Mecnun'u konusunda efendisinin diliyle konuşur:

Efendim Elsa'nın sözcüklerin tek bir krallık olarak "çift" hâline geleceği günde geleceğini söyledi. (Aragon :392).

Metinlerarasılık açısından bir araya getirilen bu beş aşamanın hepsinde Arapça müfredatlar duyulur. Neredeyse çok sayıda Arapça kelimenin olmadığı bir sayfa bile okumayız. Öyle ki bu şairin Fransız okuyucuya metni anlamada yardımcı olsun diye kitabın sonunda Arapça lafızlar için bir dizin koymasına neden olmuştur. Arapça

kelimelerin kullanılması okuyucuya metinlerarasılığın bir mecaz olmadığını hissettirmektedir. Dahası tek bir mekânı ve tek bir zamanı geçersiz kılmaktadır ve bizi yazın çokluğuna ve edebî uzam olarak isimlendirdiğim konuya götürmektedir.

Metinlerin Kaynaşmasının Sonucu Olarak Edebî Uzam

1- Edebî Türlerin Kaynaşması

Metinlerin kaynaşmasından edebî türlerin kaynaşması sonucu çıkarılır. Kendimizi tek bir edebî türün sınırlarının görmezden geldiği metin çeşitliliğinin karşısında buluruz. Doğrusu Aragon her hangi bir edebî türden daha çok şiir hakkında konuşmaktadır. Ancak onun şiir hakkındaki sözü hazır olmadığımız başka bir şiir hakkındaki sözün örtüsünü açmaktadır. Aragon şöyle der:

- Taşla öğütülmüş her şeyi ve lezzet sonucu çıkan çığlığı şiir olarak isimlendiririm. Anlaşılacak istenmeyeni ve kulağın başkaldırısının gerektirdiklerini şiir olarak isimlendiririm (Aragon s.22).

Ufuklarda uzanan 470 sayfalık bu kitap karşısında bu metnin bir roman mı, bir şiir mi, bir tiyatro mu ya da tarih olaylarına yapılan bir yorum mu olduğu konusunda tereddüte düşeriz. Her ne kadar ismi Elsa'nın Mecnun'u: şiir olsa da sanki bu metin belgesel tarihin, oryantalizmin ve ezgiselliğin ayrıcalıklı bir karışımı gibidir.

Metinlerarasılık yazının ayırt edici yeni bir şeklidir. Aragon'un kendisinden beslendiği Arap kaynaklarına yolculuğu şiirsel metninde karıştırdığı çok sayıdaki edebî şekillerin varlığını açıklar. Aragon bu bağlamda şöyle söyler:

-Nesri şiirle karıştırdığım için, ne şiirle ne de nesirle ilişkisi olan karışık şekilleri kullandığım için Benî kınayanlara şöyle söylemek Benim ödevim mi? Arap şiiri genel olarak bir nesir metninin veya şiir hakkındaki nazari bir metnin yorumlanması işlemi değildir. Fransızcanın da baskın dillere bütün bu vasıtalarla kafiyeli şiir oluşturma imkânı vardır. Müziğe uyguladığımız anlamla ancak Kur'an örneklerinde bulduğumuz Arap secisi bu örneğin dışında bulunmaktadır (Aragon s.16).

Başka bir yerde de Aragon bu kaynaşmayla ilgili şöyle söyler:

-Bu kitap şiiri, romanı içerdiği gibi tiyatroyu da okuyucuya yüksek sesle sunar. Bu nesirle şarkılarla karışık olmasıdır. Sözün özeti o daha önce görmediğimiz karışmış bir şeydir. (Aragon: s341).

Fransız eleştirmen Charles Haroche, bu karışıma şöyle bir yorum yapar:

-Aragon'un şiirini yazarken düzgün bir iş yaptığını söylemek istiyoruz. Kendisini tekrar etmediğini, yazarken bir maddeyi araştırmadığını söylemek istiyoruz. Edebî bir çalışmayı gerçekleştirmek istiyor bu onun tecrübesinin şiirde, romanda, edebî eleştiride, felsefede ve sanatsal nazirede bir özetidir.

Öyleyse nedir bu metni içeren şekil ve kap? Bu sorunun modern yazın bağlamında bir anlamı var mı?

Tarih, aşk, şiir ve nesir bütün bunlar üye birliğini oluşturmak için toplanırlar. Arap ve Fransız olan Mecnunlar mecazi oyuna varlık için felsefi bir kavram oluşturmak üzere bir araya gelirler.

Bu İtalyan yazar Italo Calvino'nun "Edebiyat Kullanımları" başlıklı kitabında söylenenlerle keşişir. Gerçeğin çok sayıdaki seviyesi edebî bir çalışmada buluşur. Ancak o bu buluşmasında ayrı ve ayrıcalıklı olarak kalır. Eksiklikleri arasında bir eşitlik gerçekleştirerek veya patlamayla karşı karşıya olan bir karışım sorunuyla bir anda erir, karışır ve dokunur.

Son olarak Haroshe'nin kitabında yazdıklarıyla da mutabakat göstererek Aragon'un çalışması çeşitlilikler açısından bu yüksek seviyeye ulaşırsa bu âdeta hâkimiyetin arkasına bilgiyi süpüren bu varlığın bütün şiirlerine olan inancından kaynaklanmaktadır. Bu Paul Kuldeal adında başka bir Fransız şairin tanıttığı şiirdir ve o kendini ve dünyayı tek bir anda bilmektir.

2-Zaman Açılımı

Aragon Necd'li Kays'ın şiirinden Gırnata zamanına, sonra Elsa'nın gelecek olduğu uzak geleceğe intikal eder. Derin geçmişe dönüş ona gelecek hayalleri de verir. Unutulmamalıdır ki Aragon'a göre şiir normal zamana göre ölümsüzlüğü sona ermeyen bir tedbirdir. Sonra daha uzak bilgiyle de mutlak bilince dönüşür.

Zaman ve mekânla ilgili sürrealist kavramlara bakmadıysak Aragon'un ezgilerini anlayamayız. Çünkü unutmamalıyız ki Aragon Fransız sürrealizm hareketinin önde gelenlerinden ve Elsa'nın Mecnun'u şüphesiz varlığın açık sürrealist konumundan kaynaklanmaktaydı. Sürrealizm hareketinin kurucusu Andrea Breton "Manifesto" adlı eserinde bu ünlü ifadeyi tekrar eder:

-Zamandan kurtulmamız gerekir. Zaman acizlerin çapasıdır.

Bu sürrealist zaman aynı anda Aragon'un çok sayıda çağdaşının da hareketlenmesinde belirginlik kazanmaktadır. Aragon, Necd'li Kays'ın, viran olan Gırnata'nın şiirini âdeta kasideyi şiir ocağında pişirerek, şahsen sunar bize. Aragon'da zaman geçmişte ve gelecekte her ikisinde de gördüğü bir kadına benzemektedir. O ilişkilerin ve vakitlerin bir arada yaşadığı zamandır. Kendisine hazırlandığımız zincirlemelerden uzaktır. O gelecek sembollerle geçmiş ve geleceği bir araya getiren zamandır. Aragon sürrealist zamanı omuzlamaz aksine Haroche onun zamanın tabirlerini ve işlerin düzeni hakkında Marcel Cohen'in kitabını incelediğini söylemektedir. Dahası maddenin varlığının türleri için her biri tek başına birer tabir olan zaman ve mekânı söyleyen Aynştayn'ın izafiyet teorisi bile incelemiştir.

Şair zaman kavramını kadın sembolüyle özetler ve şu şiiri söyler:

*Sadece zamanın görüldüğü bir ayna hayal et
İçinden bir aynanın geldiği bir resim hayal et
Bu resim seni görsün ama sen kendini göreme
Bir ayna/zaman hayal et resim/aşkta oturan
Belki de sadece bu yolla geleceği görenin acısını anlarsın (Aragon:200-201).*

Zamana yerleştirme kaygılı şairin itiraf ettiği bir şeydir.

*Zamana, onun kanununa galip gelmek
Ona karşıtların anlam düzenini vermek
İşte bu benim davam (Aragon:192).*

Zamana dair bu derin ve geniş kavramdan hareketle el-Âmiri Aragon'la karşılaşır. Birlikte Endülüs'ün meydan okuması izlemek üzere giderler. Burada destanın örgüsünü daha iyi anlıyoruz. Elsa'nın Mecnun'unda tarih zamanyla, insani zamanın birlikteliğini ve destanın ana düşüncesini anlıyoruz.

*İşte kanayan zamanı duyuyorum
Sanki her an son an gibi
Cam parmaklarımla zamanı taşıyorum
Dizlerimde çingirak sesine dönüşüyor (Aragon: s. 332).*

Şair bize Elsa'nın Mecnun'unun aynı anda bütün bu zamanlarda çevresinde olup bitenleri bilmeden nasıl yaşadığını gösterir. Beşinci bölümde şairi bir çingeneyle beraber İspanyol fatihlerden kaçarken mağaraya saklanırken buluruz. Onun yaktığı ağıtı duyarız:

-Ona her şeyi değiştirmeyi sağlamaksızın ölmemiz üzüntü vericidir. Taşın çukura yuvarlanması gibi daima nasıl bilmeksizin arkasından koşardık (Aragon: s.336).

Nazi ihtilali sırasında Paris'i nitelerken ülkesi Fransa için yazan Fransız şairin ve bir portakal gibi geceye düşen harap olmuş Endülüs'ün zamanını okuyucu nezdinde karıştırır (Aragon: s.38). Bir Endülüslünün ağlamasına şu şiiri söyler:

*Endülüs uğruna ölüyoruz
Bu temiz yol için
İnsanın temizliği ve yumuşaklığın temizliği
Bu günün sonunda üzerine dayandığı etten bir omuzdur
Gecenin rahatındaki yasemin kokusu için (Aragon:s.36).*

3- Mekân ve Edebi Uzam

Yazın, batıdan doğuya medeniyetlerin çekişmesi üzerine kurulu bir metindir. Başka medeniyetin metinlerinin yol göstericiliğiyle Aragon'un metninde olduğu gibi zaman ve mekân konusunda mevcut hüküm süren kavramları geçersiz kılar. Bu şekilde kendimizi Necd çöllerinden Endülüs'teki ezgi bahçelerine intikal ederken görürüz. Nizâmî'nin Leyla'nın gezindiği güzellik bahçelerini tasvir ederken bize hatırlattığı budur. Bazen şair bize Elsa'nın Mecnun'unun Leyla'nın Mecnun'unun bir taklidi olduğunu hatırlatmak için kendi vatanı Fransa'dan şarkı söyler ve bizi Paris'e Fransız İhtilali günlerine götürür. Sonra şair bizi Kur'an'da resmedilen bin taçlı ülkeye ait bir saray olan Gırnata'ya götürür.

Bugün batı eleştirisinde mekân kavramı ile uzam kavramı arasında karşılaştırmalar yapılmaktadır. Buna göre mekân bir zaman içinde yer alan duygu ve bellekle dolu bir alandır. Uzam ise metinlerin kesişmesinin ve insanın hayatındaki tecrübelerinin bir sonucudur. Bu kesişme ne kadar artarsa insanın içine girdiği uzamın alanı da o kadar genişler ve aykırılıklarda artar. Bu anlamda uzam sözcüğü batı eleştirisinde haritada mevcut bir yere işaret etmez.

Coğrafi kavramıyla bir mekân yoktur. Batı edebiyat eleştirisinde uzam çok sayıda yerle ayrışma, kavuşma ve azalmalardan oluşan yani çok sayıda metinlerarasılıkla bir çekişme içinde olmaktadır. Fransız düşünür Michel de Certeau şöyle yazmıştır:

Eğer mekân ardı sıra gelen unsurlardan yapılmış olsaydı her birinin ayrıcalıklı bir yeri olurdu. Öyleyse mekân istikrara delalet eder ve aynı zamanda yönelim, hız ve zaman değişimleri bakımından da göz önüne alınır. O hareketli unsurlara da delalet eder.

Uzam aynı şekilde iki mekânın kesişiminin de bir sonucudur. Bunlar: Dış mekân ve (olayın geçtiği) yer olarak kitaptır.

Fransız eleştirmen Christine Montalbetti *yolculuk, dünya ve kütüphane* adlı eserinde şöyle demektedir:

- Ben metin içinde dolaşıyorum. Geriye dönüyorum bir bölüm atıyorum. Bazen de dönüyorum başka bir çentik atıyorum, başka bir hız, başka bir aşım... Okumama devam ediyorum, böylece hikâyeden bu noktaya ulaşıyorum. İşte bir bölümden diğerine geçtim. Bir kerede okumam mümkün yani durmaksızın yol almam ya da adım adım ilerlerim. İşte hikâyeye ulaştığımda metnin bünyesinden metnin dünyasına intikal ederim.

Metin, şiirin son bölümünde harap olan Gırnata krallığını anlatır. Burada yirminci yüzyıla geçiş yapar, fikirler ve simgeler ormanında maceraya çıkarız. Bu çiftin (Elsa ve Mecnun) zamanında ilerleyen yeni bir uzamdır. Bu ayrıcalıklı bir uzamdır. Uzam bütün aşıkların deliliğinden farklıdır. Mecnun Leyla hikâyesinden ilham alan şairlerin birçoğu keder ve üzüntüye dalarken Elsa'nın Mecnun'u güzel bir şekilde ümitlerle dolu bir hâlde ayağa kalkar. O gelecekte bulunan Elsa'yı kesinlikle bilmektedir. İpinin uçları birbirine karışan ve ümit ışıkları arasında uzanan keder gölgeleri içinde Elsa ne dişi ne de erkek bir devedir. O şairin gözleri önünde çöken insani uzam için olan kederidir. Burada Fransa'nın modern tarihiyle de bir kesişme buluruz. Aragon'un metninde Paris'in düşüşüne ve Gırnata'nın bütün ihanetlerin ve bütün yenilgilerin simgesine dönüştüğüne dair işaretler buluruz. Söylemek gerekir ki Elsa'nın Mecnun'unun metni Cezayir'in özgürlük savaşı aşamasında yazıldı ve Aragon bu kitapla Arapların saygınlığını geri vermek ve Fransa sömürgesinden dolayı özür dilemek istedi; aynı zamanda Elsa'ya olan aşkını bir efsane hâline getirmek de bu kitabın yazmasının nedenlerindendi.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

20. yüzyıl gerçek üstü akımın ünlü Fransız yazar ve şairi Louis Aragon'un 1963 yılında yayınladığı Elsa'nın Mecnun'u (Le Fou d'Elsa) adlı 425 sayfalık devasal "şiir-roman"ı, kökleri 7. Yüzyıla uzanan ünlü aşk efsanesi "Leyla ile Mecnun" un yirminci yüzyıl uyarlamasıdır. Aragon, İranlı şair Camî (1414-1495)'den esinlendiği bu yapıtında, baş kahramanı Mecnunla özdeşleşerek onu zikreder. Olay İspanya'nın Gırnata kentinde 1489-1492 dönemini kapsar. Mecnun, kentin sokaklarında dolaşarak sevdiği kadına aşk şiirleri okuyan bir âşıktır. Ancak aşkı uğruna deli olduğu bu kadının adı Leyla değil, yeryüzünde beş yüzyıl sonra var olacak olan, geleceğin Elsa'sı, yani Aragon'un karısı Elsa Triolet'dir (Gökmen 2004:227).

Yukarıda Türkçe çevirisine yer verdiğimiz makalede Elsa'nın Mecnun'unun aşkıyla Kays'ın aşkının çok farklı olduğu dile getirilmektedir. Elsa'nın Mecnun'unda aşkın daha yüzeysel olduğu ve gelecekte kavuşulacağına dair de açık bir kapı bırakıldığı görülmektedir.

Aragon'un bu şiirsel destanı okuyucuya sadece Gırnata'nın kaybedilmesinin acısını hissettirmektedir. Yine makaleye göre Aragon'un Gırnata için hissettikleri sanki bir Müslümanın hissettikleriyle eşdeğer görünmektedir. Öyle ki kölesinin sırtında viran olmuş şehri, vatanı, Gırnata'yı terk ederken bile kahramanın gözleri arkada kalmıştır.

Onu geleceğe bağlayan tek umut ise Elsa'sına kavuşacağı anın bir gün gelecek olmasıdır. Bir iken gelecekte çift olma vurgusu makalenin tamamında yapılmaktadır. Ayrıca bu çalışmadan şair Aragon'un klasik Arap edebiyatının bütün dönemlerine ve edebî kişiliklerine dair sahip olduğun malumat bizi hayrete düşürür niteliktedir. Kur'an'ı öylesine içselleştirmiştir ki surelerde yer alan cümleleri bile kendi aşkına ve Gırnata'ya uyarlamaktadır. Aragon, Arap kültürünün etkisinde bir batılı kimliği olmasına rağmen Leyla ile Mecnun'un tüm kutsallığına sadık, bunu dinî ifadeler, ayetler ve tasavvufî ilişkilendirecek kadar da Arap kültürüne yakındır. Kanımca Aragon bu satırlarda aşk acısını daha çok Gırnata şehrine karşı duymaktadır. Kaybedilen sevgili onun için Endülü'sün Gırnata'sıdır. Aragon'un bu eseriyle kültürlerarasında kurduğu köprü çeşitli çalışmalarda da ele alınmaktadır (Bkz. Gökmen 2004 ve Al-munajjad)

Elsa'nın Mecnun'u adlı eserin Erdoğan Alkan tarafından yapılan Türkçe çevirisi incelendiğinde ise ilk olarak Arapçadan çevirdiğimiz makalede yer alan şiirlerin yer almadığını görürüz. Eserde yer alan şiirler daha çok şairin Elsa için yazdığı aşk şiirleridir ve kitapta makalede zikredilen o Arap kültürüne olan tutkunluk, aşkın manevi duygulara dönüşürken şaire yaşattığı hazzı bulamayız. Erdoğan Alkan eserin Türkçeye çevirisinde ya tepki alır diye bilerek bunlardan bahsetmemiş ya da Arap edebiyatına hakim olmaması dolayısıyla bu benzerliği yakalayamamış olabilir. Bu açıdan Arap bir akademisyenin gözüyle yapılan bu metinlerarasılık ve edebî uzam çalışması alana yeni bilgiler katacaktır. Ayrıca Aragon'un bu eseri Leyla ile Mecnun'un batılılarca ele alış şeklini gösteren son derece farklı ve dikkat çekici bir çalışmadır. Çevirisi yapılan makalenin yazarı bağlamında ise Leyla ile Mecnun'un asıl kültürünün içinden gelen, ırksal olarak da aynı Arap kimliğine mensup bir birey tarafından yapılan değerlendirme son derece ilgi çekici ve kapsamlı bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Alkan, Erdoğan,(2003) *Elsa'nın Mecnun'u*: Aragon, Pencere Yayınları, İstanbul.
- Ateş, Ahmet (1997) Leyla ile Mecnun, *İslam Ansiklopedisi*, C.7,s. 49-55. Eskişehir.
- ez-Zeyn-Emire (2001) *From Majnun Leyla to Le fou d'elsa: A Study in Intertextuality and Literary Space* (min Mecnun leylâ ilâ Mecnun ilsa: bahsun fi'l-tinâs ve'l fezâ'il-edebî, Journal of Comparative Poetics , No:21, The Lyrical Phenomenon , s.161-183
- Gökmen, Ayla (2004) Elsa'nın Mecnun'unda Aragon'un Zamansal ve Şiirsel Yolculuğu, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XVII (2), 227-246
- İnalçık, Şevkiye (1967) *Kays b. Al-Mulavvah (Al-Macnûn) Divanı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Levend, Agah Sırrı (1959) *Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnun Hikayesi*, Türk Tarik Kurumu Basımevi, Ankara.

İnternet Kaynakları

- Al-Munajjad, Maher, ARAGON ET LA CULTURE ARABO-ANDALOUSE, Le Fou d'Elsa, des sources aux métamorphoses,
<http://www.louisaragon-elsatriolet.org/IMG/pdf/maherdetaille.pdf>, e.t. 29.08.2014